

TEISMINĖ MEDIACIJA LIETUVOJE. *QUO VADIS?*

Dr. Natalija Kaminskienė

Mykolo Romerio universitetas, Socialinės politikos fakultetas, Mediacijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius
Telefonas (8 5) 271 4608
Elektroninis paštas n.kaminskiene@gmail.com

*Pateikta 2010 m. kovo 15 d.
Parengta spausdinti 2010 m. kovo 29 d.*

Santrauka

Nuo „Bandomojo teisminės mediacijos projekto“ pradžios praėjus daugiau kaip ketveriems metams, yra įdomu ir naudinga pažvelgti į teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus bei problemas, įvertinti teisminės mediacijos projekto Lietuvoje įgyvendinimo veiksmingumą. Atsižvelgiant į tai, šiuo straipsniu siekiama įvertinti teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus, nustatyti projekto vykdymo metu iškilusias problemas ir pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Pirmoje straipsnio dalyje yra nagrinėjamos Bandomojo teisminės mediacijos projekto prielaidos, antroje dalyje – teisinis pagrindas, trečioji straipsnio dalis yra skirta identifikuoti teisminių mediacijos Lietuvoje modelį, ketvirtoji ir penktoji – Bandomojo teisminės mediacijos projekto rezultatams ir problematikai.

Pagrindinės sąvokos: mediacija (tarpininkavimas), teisminė mediacija, bandomasis teisminės mediacijos projektas, teisminės mediacijos modelis.

Įžanga

Teisminis(ė) tarpininkavimas (mediacija) – tai procedūra, kurioje teismo paskirtas arba rekomenduotas neutralus mediatorius padeda šalims pasiekti kompromisinį susitarimą teismo nustatytais klausimais. Pasiektas susitarimas yra paremtas pačių ginčo šalių, o ne mediatoriaus sprendimu (*Dictionary of Conflict Resolution*, 1999). Kaip rodo užsienio šalių praktika, tai efektyviausiai iš visų kitų teisminių alternatyvaus ginčų sprendimo (toliau – AGS) procedūrų simbiozėje su teismo procesu veikianti teisminė AGS procedūra. Teisminė mediacija reiškia ne tiek formalų teismo proceso ir mediacijos aljansą arba jungtinę strategiją, kiek bendrą interesą padėti besiginčijančioms šalims visomis įmanomomis ir prieinamomis priemonėmis kuo greičiau išspręsti ginčą.

Europos Komisijos 2004 m. išleista AGS civilinėje ir komercinėje teisėje Žalioji knyga (*Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil and Commercial law*, 2004) bei Europos mediatorių elgesio kodeksas (*European Code of Conduct for Mediators*, 2004), 2008 m. priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl tam tikrų mediacijos aspektų civilinėse ir komercinėse bylose (*Directive on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters*, 2008) – yra priemonės, kurių Europos Sąjunga ėmėsi siekdama paskatinti civilinių santykių dalyvius spręsti tarpusavio civilinius ginčus taikant mediaciją.

Toks Europos Sąjungos palankus požiūris į mediaciją, sparčiai besiplėtojanti informacinė visuomenė, civilinių ir komercinių teisminių santykių gausa, būtinybė sprendžiant iškilusius ginčus išsaugoti šalių partnerystės ryšius, apsaugoti jų verslo arba privataus gyvenimo paslaptis, sudarė reikiamas prielaidas mediaciją diegti ir Lietuvoje.

Idėja teisminę mediaciją pradėti taikyti Lietuvoje kilo dar 2003 m., remiantis Kanados teisminės mediacijos modeliu. Vėliau apie panašius teisminės mediacijos projektus ir jų rezultatus patirties buvo semtasi iš Vokietijos, JAV, Skandinavijos valstybių, Didžiosios Britanijos, Slovėnijos teismų (Vilimavičiūtė, 2006). Susidomėjimas teismine mediacija Lietuvoje peraugo į Bandomąjį teisminės mediacijos projektą, kurio pirmasis etapas vyko nuo 2005 m. gegužės 20 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. Vilniaus m. 2 apylinkės teisme, o 2008 m. sausio 1 d. prasidėjo antrasis projekto etapas, jį toliau įgyvendinant keturiolikoje Lietuvos teismų. Šio projekto pagrindiniai tikslai – sudaryti sąlygas šalims

civiliniame procese veiksmingiau pasiekti socialinę taiką, paskatinti atkuriamojo teisingumo plėtrą Lietuvoje, įvertinti teisminės mediacijos priimtinumą Lietuvos visuomenėje, spartinti bylų nagrinėjimo procesą, didinti ginčų sprendimo efektyvumą (Bandomasis teisminės mediacijos projektas.1 d., 2005) ir netiesiogiai skatinti neteisminės mediacijos plėtrą.

Pažymėtina, kad teisminės mediacijos tema užsienio šalyse rašoma daug, ypač tai pasakytina apie JAV ir Kanados autorius, iš kurių paminėtini F. Sanderis (1976, 1990), M. Moffittas (2005), N. Welshas (2004, 2005), B. Manningas (1977), L. Otis (2000), A. Prujineris (2003). Didelis indėlis į Europos teisminės mediacijos teorinę plėtrą yra Nyderlandų autorių – R. Jagtenbergo ir A. de Roo (1999, 2001, 2003, 2005). Ypač dėmesys atkreiptinas į Australijos mokslininkę, be kita ko, ir praktikuojančią mediatorę – N. Alexander (2003). Jos redaguota knyga „*Global Trends in Mediation*“, kurios išleista keli leidimai, yra vienas svariausių leidinių mediacijos tema.

Lietuvoje pastaraisiais metais pradėti publikuoti moksliniai darbai visada analizuoja atskirus alternatyvaus ginčų sprendimo būdus, užsienio šalių praktiką bei patirtį, tačiau teisminės mediacijos tema yra parašyta vos keletas straipsnių (Simaitis, 2006, 2007 a, 2007 b, 2007 c, Vilimavičiūtė, 2006). Apie teisminę mediaciją taikant teisminį sutaikinimą rašė V. Vėbraitė savo disertacijoje „Šalių sutaikymas civiliniame procese“ (2009). Tuo tarpu atskiro mokslinio darbo, skirto Lietuvoje įgyvendinamam teisminės mediacijos projektui vertinti ir problematikai iširti, nėra. Todėl nuo Bandomojo teisminės mediacijos projekto pradžios praėjus daugiau kaip ketveriems metams, yra įdomu ir naudinga pažvelgti į teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus bei problemas, įvertinti šio projekto Lietuvoje įgyvendinimo veiksmingumą. Atsižvelgiant į tai, šio straipsnio tikslas yra įvertinti teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus, nustatyti projekto vykdymo metu iškilusias problemas ir pasiūlyti jų sprendimo būdus.

Tyrimo objektas – Bandomasis teisminės mediacijos projektas Lietuvoje.

Tyrimo dalykas – Bandomojo teisminės mediacijos projekto Lietuvoje įgyvendinimo veiksmingumas ir lemiamą įtaką projekto veiksmingumui turintys veiksniai.

Pagrindiniai tyrimo metodai – loginis, sisteminis, dokumentų analizės, lyginamosios analizės.

1. Teisminės mediacijos projekto Lietuvoje prielaidos

Viena vertus, Bandomasis teisminės mediacijos projektas yra naujovė Lietuvos teisinėje sistemoje, kita vertus, negalima teigti, jog teisminė mediacija kaip alternatyvaus ginčų sprendimo būdas Lietuvoje atsirado visiškai netikėtai. Prielaidos šiam teisminės mediacijos projektui atsirado kartu su naujuoju 2003 m. įsigaliojusiu Lietuvos Respublikos (toliau – LR) Civilinio proceso kodeksu (LR Civilinio proceso kodeksas, 2002) (toliau – CPK) bei su apskritai pamažu formuojama palankia alternatyvioms ginčų sprendimo procedūroms socialine ir teisine aplinka Lietuvoje.

Pirma, 1990–2000 m. mūsų šalyje atsirado pirmosios nevyriausybinės organizacijos, teikiančios mediacijos paslaugas, organizuojančios mediatorių mokymus (pvz., Lietuvos konfliktų prevencijos centras, Lietuvos konfliktų prevencijos asociacija, organizacija Baltic Partners for Change Management).

Antra, Bandomasis teisminės mediacijos projektas Lietuvoje – nuoseklus civilinio proceso reformos etapas. Stiprų impulsą AGS plėtotis davė CPK. Būtent jame buvo įtvirtintas reikalavimas teismui privaloma tvarka pasirengimo byla nagrinėti stadijoje vykdyti taikinimo procedūrą (CPK 231 str.). Taip įstatymų leidėjas sudarė teisinės prielaidas teisėjams įvertinti taikaus ginčo sprendimo pranašumus, padėjo formuoti jų „taikingam“ mąstymui, o besiginčijančius paskatino spręsti ginčus taikiai. CPK įtvirtintas socialinio civilinio proceso modelis visą civilinį procesą orientavo prioritetu iškeldamas šalių interesus ir palikdamas galimybes išspręsti ginčą ne teisme net ir po bylos iškėlimo teisme.

Trečia, Bandomasis teisminės mediacijos projektas Lietuvoje – nuoseklus palankios alternatyvaus ginčų sprendimo būdų teisinės aplinkos formavimo mūsų valstybėje etapas. Lietuva neabejotinai pripažįsta ir taiko vieną iš pasaulyje populiariausių AGS procedūrų – arbitražą. Šiuo metu Lietuvoje veikia keletas institucinių arbitražų – Vilniaus komercinio arbitražo teismas, VšĮ Vilniaus tarptautinis ir nacionalinis komercinis arbitražas, Lietuvos arbitražo asociacija bei Klaipėdos tarptautinis jūrų komercinis arbitražas (VĮ „Registru centras“, 2010). Arbitražo pripažinimas Lietuvoje leidžia mūsų šalies teisinėje bei socialinėje erdvėje atsirasti ir atskleisti savo potencialą kitoms, alternatyvioms AGS procedūroms, pavyzdžiui, mediacijai.

Ketvirta, su Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą procesu prasidėjo ir intensyvesnis Lietuvos bei užsienio šalių teisės mokslininkų ir praktikuojančių teisininkų bendravimas, dalijimasis patirtimi konferencijose, susitikimuose, universitetuose, o tai lėmė didėjančią Lietuvos teisininkų bendruomenės domėjimąsi užsienio šalių įgyvendintais mediacijos projektais. Įdomu pažymėti, kad mintis įgyvendinti teisminę mediaciją Lietuvoje kilo taip pat 2003 m. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir Kanados

teisinių organizuotoje konferencijoje, kurioje intensyviai diskutuota apie teisėjo vaidmenį taikant šalis bei sutaikymo galimybes (Vilimavičiūtė, 2006).

2. Bandomojo teisminės mediacijos Lietuvoje projekto teisinis pagrindas

Lietuvos Bandomasis teisminės mediacijos projektas pradėjo veikti remiantis Teismų tarybos 2005 m. gegužės 20 d. patvirtintu Bandomojo teisminės mediacijos projektu ir Teisminės mediacijos taisyklėmis (2005), o šiuo metu yra įgyvendinamas vadovaujantis Teisėjų tarybos 2007 m. sausio 26 d. patvirtintomis naujos redakcijos Teisminės mediacijos taisyklėmis (2007). Su teisminės mediacijos projekto įdiegimu susijusių CPK arba kitų teisės aktų pakeitimų padaryta nebuvo. Minėtas Teisėjų tarybos¹ nutarimas yra vienintelis teisminės mediacijos projekto įdiegimo Lietuvoje teisinis pagrindas.

Išanalizavus LR Teismų įstatymu (1994) nustatytą Teisėjų tarybos kompetenciją (119 straipsnio 2 dalis, 120 straipsnio 1 dalis) galima daryti išvadą, kad minėta Taryba, kaip institucinis teismų ir teisėjų nepriklausomumo principo elementas, turi įgaliojimus spręsti teismų veiklos organizacinius klausimus. Kitokio pobūdžio įgaliojimų šiai teismų savivaldos institucijai nėra numatyta. Taigi kyla abejonių, ar priimti Teisminės mediacijos taisykles bei Bandomąjį teisminės mediacijos projektą yra tarybos kompetencija.

Abejonių kelia Teisminės mediacijos taisyklių nuostatos, reglamentuojančios mediacijos procedūrą teisme, šios procedūros teisinės sąsajos su iškeltos civilinės bylos nagrinėjimu teisme iki ir po mediacijos procedūros bei nuostatos, civiliniame procese keičiančios teisėjo statusą. Šios nuostatos, autorės nuomone, savo turiniu prilygsta civilinio proceso teisės normoms. Pavyzdžiui, Teisminės mediacijos taisyklių (2007) 6 punkte nustatyta, kad ginčas teisminei mediacijai perduodamas civilinę bylą nagrinėjančio teisėjo nutartimi, ta pačia nutartimi bylos nagrinėjimas atidedamas nustatant tikslų kito posėdžio laiką. Ši Teisminės mediacijos taisyklių nuostata tiesiogiai reglamentuoja civilinį procesą, t. y. nustato bylos nagrinėjimo atidėjimo pagrindą, tačiau CPK 156 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teismas turi teisę atidėti bylos nagrinėjimą tik CPK numatytais atvejais, taip pat tais atvejais, kai negalima nagrinėti bylos teismo posėdyje dėl to, jog neatvyko vertėjas, ar kad pareikštas priešiškinys, arba kad būtina išreikalauti naujų įrodymų, ar dėl kitų svarbių priežasčių.

Kitos Teisminės mediacijos taisyklių (2007) nuostatos (23–27 punktai) reglamentuoja įrodinėjimo taisykles tuo atveju, jeigu teisminė mediacija nesibaigia taikos sutartimi ir ginčo šalys toliau sprendžia ginčą teisme. Taip Teisminės mediacijos taisyklės nustato civiliniame procese papildomas įrodymų leistinumą taisykles, kai tuo tarpu CPK nenumato galimybės papildomas įrodymų leistinumą taisykles nustatyti kituose teisės aktuose.

Įdomu dar ir tai, kad Teisminės mediacijos taisyklėmis teisėjams ir teisėjų padėjėjams priskiriama nauja mediatoriaus funkcija. Kyla klausimas, ar teisėjo ir teisėjų padėjėjo teisinio statuso papildymas nauja funkcija neprieštarauja CPK nuostatoms, apibrėžiančioms teisėjo statusą, teises bei pareigas. Suprantama, kad teisėjas, nagrinėjantis bylą, negali būti mediatorius toje pačioje byloje. Tačiau kyla kitas klausimas, ar tikslinga mediatoriaus funkcijas patikėti nors ir kitam, konkrečioje byloje nedalyvaujančiam, bet teisėju esančiam asmeniui? Trečiasis asmuo, talkinantis šalims sureguliuojant konfliktą mediacijos būdu, užima įsiterpiančiojo į ginčą padėtį ir jo santykiai su besiginčijančiais reikšmingai skiriasi nuo santykių, vyraujančių trečiajam asmeniui priimant privalomą šalims ir tarsi „iš viršaus“ nuleidžiamą ginčo sprendimą. Atsižvelgiant į tai, kad mediatoriaus funkcija mediacijos procedūroje yra padėti šalims pasiekti taiką derybomis, be teisės pačiam ginčą išspręsti, teisėjo funkcija teisminės mediacijos procedūroje yra tik pagalbinė. Jis yra tarsi ginčo „viduje“, praradęs savo valdingas teises ir net suinteresuotas taikiai baigti ginčą. Taigi teisėjas tampa tik priemone, padedančia šalims išspręsti tarpusavio ginčą. Teisėjas, civilinėje byloje atliekantis savo tradicines funkcijas, tarsi žvelgia į ginčą iš išorės, užimdamas vadovaujančio ginčo sprendimo procesui, ginčą sprendžiančio, t. y. išklausančio šalių argumentus bei ginčo šalims privalomą sprendimą formuluojančio ir skelbiančio asmens padėtį. Atsižvelgiant į tradiciniame teismo procese teisėjui suteiktas valdingas teises, palyginti su civilinio proceso ginčo šalimis jis visada užima „aukštesnę“ padėtį negu besibylinėjantieji. Labai sudėtinga nuolatos keistis mediatoriaus ir teisėjo funkcijomis, nes Bandomajame teisminės mediacijos projekte dalyvaujantys teisėjai turi būti ir mediatoriai, ir vykdyti savo pagrindines – teisėjavimo funkcijas. Todėl, autorės nuomone, geriausių teisminės mediacijos rezultatų būtų galima tikėtis tik tada, kai teisminės mediacijos mediatoriaus funkcijas atliks ne teisėjai, o profesionalūs mediatoriai.

Atsakant į dažnai išsakomą argumentą, Teisėjų tarybos nutarimu palaikantį šiuo metu galiojantį teisminės mediacijos reglamentavimą bei teigiantį, kad priimti CPK pakeitimai arba priimtas specialus

¹ Po 2006 m. gegužės 9 d. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimo byloje Nr. 13/04-21/04-43/04 Teismų tarybos pavadinimas pakeistas Teisėjų tarybos pavadinimu, todėl toliau straipsnyje bus vartojamas Teisėjų tarybos terminas.

įstatymas gali neatitikti socialinių pokyčių ir tapti disfunkcinėmis teisės normomis (vertinant neveiksmingas teisės normas kaip didesnę blygybę negu civilinio proceso reglamentavimą netinkamos teisės galios aktais), naudinga panagrinėti Kanados Ontarijo provincijos teisminės mediacijos programų įdiegimo teisinio reglamentavimo patirtį. Kanados Ontarijo provincijoje teisminės mediacijos programų teisinis pagrindas – Kanados Ontarijo civilinio proceso taisyklių pakeitimas į kodeksą įtraukus laikinas teisminės mediacijos taisykles¹, tolesnį šių taisyklių galiojimą susiejant su teisminės mediacijos programos rezultatų įvertinimu. Manytina, kad toks teisminės mediacijos reglamentavimo sprendimas Lietuvai būtų tinkamesnis negu šiuo metu esamas.

Lietuvoje 2008 m. liepos 31 d. įsigaliojus LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymui, vadovaujantis *lex superior derogat legi inferiori* taisykle, Teisminės mediacijos taisyklės taikytinos tiek, kiek neprieštarauja minėto įstatymo nuostatomis. Taigi iki LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo įsigaliojimo pagrindinis teisės šaltinis, reglamentuojantis teisminės mediacijos projektą Lietuvoje, buvo Teisėjų tarybos patvirtinti dokumentai: Bandomasis teisminės mediacijos projektas (2005) ir Teisminės mediacijos taisyklės (2007). Nuo 2008 m. liepos 31 d. ir šiuo metu pagrindinis teisės šaltinis yra LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas. Tačiau priėmus LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą esminiai teisminės mediacijos procedūros reglamentavimo trūkumai, susiję su teisminės mediacijos ir civilinio proceso santykiu, nebuvo likviduoti.

Apibendrinant galima teigti, kad teisinis Bandomojo teisminės mediacijos projekto pagrindas tobulintinas. Įvertinę visus anksčiau minėtus galimus teisinio reglamentavimo variantus, siūlytumėme teisminės mediacijos teisinį reglamentavimą keisti ir kelti į aukštesnį – CPK lygmenį. Manytina, kad taip būtų užtikrinamas civilinio proceso nuostatų vientisumas ir sistemiškumas, be to, teisminės mediacijos reglamentavimas CPK taip pat rodytų aiškią teisminės mediacijos skatinimo bei rėmimo valstybės politiką.

3. Teisminės mediacijos Lietuvoje modelis

Kaip buvo minėta, kuriant teisminės mediacijos Lietuvoje projektą buvo pasinaudota Kanados Kvebeko provincijos sėkminga patirtimi. Iš tiesų išanalizavus Teisminės mediacijos taisykles ir jų pagrindus Lietuvoje sukurtą Bandomąjį teisminės mediacijos projektą akivaizdu, kad teisminės mediacijos Lietuvos modelis ir Kanados Kvebeko provincijoje taikomas *teisėjų teisminės mediacijos modelis* turi nemažai bendrybių. Teisminės mediacijos taisyklių reglamentuojamas teisminės mediacijos modelis į *teisėjų teisminės mediacijos modelį* panašus tuo, kad minėtų Taisyklių pagrindu buvo sukurta teisminės mediacijos procedūra, taikoma laisva šalių valia, t. y. ginčo šalių prašymu arba pasiūlius bylą nagrinėjančiam teisėjui, o ginčo šalims sutikus. Be to, ir Lietuvoje, ir Kanados Kvebeko provincijoje numatyta, kad teisminę mediaciją atlieka teismo paskirtas teismo mediatorius, įrašytas į teismo mediatorių sąrašą – paprastai teisėjas arba kitas teismo personalo atstovas. Nepavykus ginčo išspręsti teisminės mediacijos būdu, byla grįžta į teisminę bylos nagrinėjimo stadiją, o byla nagrinėja kitas paskirtas teisėjas, t. y. ne tas, kuris atliko teismo mediatoriaus funkciją. Pažymėtina, kad Teisminės mediacijos taisyklėmis sukurtas Lietuvos teisminės mediacijos modelis į Kanados Kvebeko provincijos teisėjų teisminės mediacijos modelį panašus ir kitais aspektais, pavyzdžiui, analogiškai reglamentuojama privačių vienos ginčo šalių bei mediatoriaus susitikimų galimybė, dalyvaujantys teisminėje mediacijoje asmenys, konfidencialumo principas ir kiti motyvai.

Pažymėtina, kad 2008 m. įsigaliojus LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymui tenka kalbėti apie pakitusį teisminės mediacijos modelį Lietuvoje. Galima teigti, kad po šio įstatymo įsigaliojimo Lietuvoje nuo anksčiau pasirinkto *teisėjų teisminės mediacijos modelio* pereita prie *rinkos teisminės mediacijos modelio*. Kad šiuo metu Lietuvoje įtvirtintas teisminės mediacijos modelis yra artimas rinkos modeliui rodo tai, jog nebevartojama teismo mediatoriaus sąvoka, neregamentuojamas teismo mediatorių sąrašas, sudaryta galimybė bet kokiam trečiajam nešališkam fiziniam asmeniui atlikti teisminės mediacijos procedūrą. Kitaip tariant, remiantis LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo nuostatomis teismas neteko teisės kontroliuoti asmenis, teikiančius teisminės mediacijos paslaugas. Ir dėl minėtų požymių, ir dėl to, kad teisminės mediacijos procedūra numatyta ne tik po bylos iškėlimo teisme, bet ir kaip teisės kreiptis į teismą prielaida, galime teigti, kad pati teisminės mediacijos procedūra LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatyme pateikta kaip men-

¹ 1999 m. buvo pakeistos Kanados Ontarijo provincijos civilinio proceso taisyklės. Į civilinio proceso taisykles buvo laikinai įtrauktos bylų valdymo taisyklės bei 24.1 taisyklė, numatanti tam tikrų ginčų kategorijoms privalomą mediaciją (toliau – 24.1 taisyklė) (Kanados Ontarijo provincijos civilinio proceso taisyklės, 1990). Ontarijo teisingumo ministro prašymu Privalomos teisminės mediacijos bandomojo projekto vertinimo komitetui (angl. *Evaluation Committee for the Mandatory Mediation Pilot Project*) 2001 m. savo ataskaitoje (Evaluation of the Ontario Mandatory Mediation Program, 2001) teigiamai įvertinus bandomųjų teisminių programų rezultatus, 24.1 taisyklė tapo nuolatine Kanados Ontarijo provincijos civilinio proceso taisyklių nuostata.

kai su teismu susijusi – o tai yra būdinga bendrosios teisės tradicijos šalių teisminės mediacijos projektams. Kanados Ontarijo provincijoje taikomas *rinkos teisminės mediacijos modelis*. Čia teisminė mediacija tam tikrų kategorijų bylose taikoma privalomai kaip teisės kreiptis į teismą prielaida. Lietuvos atveju prievartos nėra, tačiau numatyta galimybė teisminę mediaciją taikyti kaip teisės kreiptis į teismą prielaidą. Be to, pažymėtina, kad LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymu nebenumatyta galimybė gauti teisminės mediacijos paslaugas nemokamai – tai dar vienas požymis, patvirtinantis Lietuvoje sukurtą teisminės mediacijos modelį nuo 2008 m. tapus artimu *rinkos teisminės mediacijos modeliui*.

Taigi Lietuvoje nuo 2005 m. palaipsniui diegtas civilinės teisės tradicijos šalims būdingas *teisėjų teisminės mediacijos modelis* 2008 m. buvo pakeistas labiau bendrosios teisės tradicijos šalims būdingu *rinkos teisminės mediacijos modeliu*, ginčo šalims suteikiant daugiau savarankiškumo ir sprendimo laisvės, panaikinus teismo mediatorių sąvoką, teismo mediatorių sąrašą bei suteikus galimybę iš esmės bet kam atlikti teisminės mediacijos procedūrą. Bendrosios teisės tradicijos šalyse, kur gilios privačios mediacijos tradicijos, kur mediatoriai yra specialiai rengiami ir apmokomi, kur kontroliuojama jų kompetencija, toks rinkos modelio taikymas yra suprantamas ir pagrįstas. Tačiau Lietuvos atveju, kur nesusiformavę privačios mediacijos tradicijos, rinkos teisminės mediacijos modelio pasirinkimo pagrįstumas yra abejotinas. Straipsnio autorės požiūriu, LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas priimtas neįvertinus tai, kad Lietuva yra civilinės teisės tradicijos valstybė, taigi vargu ar dėl liberalaus teisminės mediacijos šiame įstatyme reglamentavimo Lietuvoje efektyviau bus taikoma teisminė mediacija.

Atsižvelgdama į tai, kas išdėstyta, straipsnio autorė mano esant tikslinga pakeisti LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą ir nustatyti, kad šis įstatymas taikomas tik privačios mediacijos atveju, tuo tarpu visos nuostatos, reglamentuojančios teisminę mediaciją bei civilinį procesą, kiek tai susiję su teisminės mediacijos procedūros taikymu ir jos santykiu su civiliniu procesu, turėtų tapti CPK dalimi.

4. Teisminės mediacijos Lietuvoje projekto rezultatai

4.1. Tiesioginiai teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatai

Tiesioginiai teisminės mediacijos projekto rezultatai – tai projekto vykdymo kiekybinių ir kokybinių rodiklių statistika. Siekiant surinkti statistinius teisminės mediacijos projekto Lietuvoje duomenis ir sužinoti, kiek bylų buvo perduota teisminei mediacijai, bei tai, kaip baigėsi perduotos teisminei mediacijai bylos, buvo kreiptasi į teismus, dalyvaujančius teisminės mediacijos projekte, taip pat į Nacionalinę teismų administraciją.

Pažymėtina, kad surinkti statistinius duomenis apie teisminei mediacijai perduotas bylas nebuvo lengva. Kai kurių teismų, dalyvaujančių šiame projekte, raštinės darbuotojai net nežinodavo, kas yra mediacija, kitų teismų minėti darbuotojai, nors ir informuoti apie vykstantį mediacijos procesą, negalėjo suteikti informacijos, kiek bylų ir kada perduota teisminei mediacijai. Pagrindinė to priežastis, kad atskiro teisminei mediacijai perduotų bylų registro nėra, o jau veikiančioje Lietuvos teismų informacinėje sistemoje LITEKO duomenys apie teisminei mediacijai perduotas bylas nekaupiami.

Remiantis iš Nacionalinės teismų administracijos gautais duomenimis buvo nustatyta, kad pirmojo Bandomojo teisminės mediacijos projekto etapo, vykusio nuo 2005 m. gegužės 20 d. iki 2007 m. gruodžio 31 d. Vilniaus m. 2 apylinkės teisme, metu teisminei mediacijai buvo perduota tik du civiliniai ginčai.

Nacionalinės teismų administracijos turimais 2008 m. sausio 1 d. – 2009 m. gruodžio 31 d. laikotarpio duomenimis apie antrąjį Bandomojo teisminės mediacijos projekto etapą, antrojo teisminės mediacijos etapo metu tik Vilniaus miesto 2 ir 3 apylinkės teismuose projektas vyko realiai, keletas bylų – atitinkamai 2 ir 4 – šiuose teismuose buvo perduotos teisminei mediacijai. Visos šešios teisminei mediacijai perduotos bylos buvo šeimos bylos. Be to, tik viena iš šešių teisminei mediacijai perduotų bylų baigėsi taikos sutartimi.

Apibendrinami tiesioginius teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus galime konstatuoti, pirma, kad teisminės mediacijos projektas Lietuvoje įgyvendinamas ypač vangiai. Pažymėtina, kad teisėjai, įrašyti į teismo mediatorių sąrašą, su kuriais buvo bendrauta, vieningai teigė, jog teisminės mediacijos projektas Lietuvoje apskritai neįgyvendinamas. Kita vertus, nemaža teisėjų-teismo mediatorių dalis nurodė, kad teisminės mediacijos tikslų siekiama netiesiogiai – civiliniame procese aktyviau taikant teismo taikinimo institutą.

Antra, galima konstatuoti ir tai, kad teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatai beveik nenrenkami bei nevertinami. Jeigu tam tikras projekto rezultatų rinkimas bei vertinimas ir vyksta, tai nepa-

teikiama viešai, duomenys yra padriki, nesusiteminti, neatnaujinama internete pateikiama su teismine mediacija susijusi informacija. Tai galima įvardyti kaip vieną iš teisminės mediacijos projekto Lietuvoje įgyvendinimo problemų, kuri gali būti išspręsta įvedus išsamių duomenų, apie praktinį Bandomojo teisminės mediacijos projekto įgyvendinimą, rinkimą (pvz., ginčų, nukreiptų teisminei mediacijai, skaičius, pobūdis, mediacijos procedūros taikymo rezultatas, laiko ir bylinėjimosi išlaidų sutaupymo rodikliai ir kita), jų objektyvų vertinimą bei analizavimą, kaip tai yra daroma užsienio šalyse (Lande, 2004), ir viešiniam.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galima konstatuoti, kad norint gauti išsamų teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatų vaizdą be tiesioginių teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatų būtina ieškoti netiesioginių šio projekto rezultatų ir juos analizuoti.

4.2. Netiesioginiai teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatai

Netiesioginiai teisminės mediacijos projekto rezultatai – tai projekto vykdymo nulemti teismų veiklos, teisės sistemos, Lietuvos visuomenės pokyčiai.

Vertindamas Bandomojo teisminės mediacijos projekto netiesioginius rezultatus R. Simaitis nurodo šiuos projekto pasiekimus: teisėjai įgauna sutaikymo įgūdžių, teorinių žinių ir efektyviau vykdo taikinimo procedūras; apčiuopiamai daugėja taikos sutarčių, sudaromų taikant teisminį sutaikymą, skaičius; didėja bylininkų noras ginčus spręsti taikiai; gausėja visuomenės žinių apie mediaciją, sutaikymą, didėja pasitenkinimas teismų veikla ir pasitikėjimas jais (2007 a; 2007 b).

Atlikus teismų veiklos statistikos (Teismų statistika, 2005–2009) analizę galima daryti išvadą, kad iš tiesų nuo 2005 m., kai buvo inicijuotas teisminės mediacijos projektas, pastebimai pagausėjo bylų, baigtų sudarius taikos sutartį. Todėl galima teigti, kad įdiegus teisminės mediacijos projektą jame dalyvaujantiems ir nedalyvaujantiems teismų teisėjams iš tikrųjų tapo paskata naujai įvertinti bylos užbaigimo taikos sutartimi reikšmę, aktyviau taikyti šalis. Apklausti teisėjai-teismo mediatoriai, dirbantys teisminės mediacijos projekte dalyvaujančiuose teismuose, patvirtino, kad teisminė mediacija teismuose vyksta tiek, kiek vyksta teisminis taikinimas, kitaip tariant, kad teisėjai teisminės mediacijos tikslų siekia teisminiu sutaikymu civiliniame procese. Patys teisėjai pripažįsta, kad taikydami šalis tapo iniciatyvesni, teisminiam sutaikymui skiria daugiau dėmesio ir pastangų. Kita vertus, neturėtų būti keista, kad teisėjai aktyviau taiko ginčo šalis, kad teisminis sutaikymas populiarėja ir civiliniame procese tampa vis reikšmingesnis. Naujojo CPK nuostatomis įdiegta socialinio civilinio proceso koncepcija, nuoseklūs teisėjų mokymai, vykstančios konferencijos bei seminarai ir, žinoma, teisminės mediacijos projektas – visi šie veiksniai turi įtakos tam, kad teisminis sutaikymas Lietuvoje populiarėja. Apibendrinami galime teigti, kad įdiegus teisminės mediacijos projektą Lietuvoje teisminis sutaikymas vykdomas veiksmingiau, teisėjai teisminį sutaikymą taiko iniciatyviau. Teisminės mediacijos projektu pasiekta tai, kad Lietuvos Respublikos teismuose labai pagausėjo sudaromų taikos sutarčių ir tai vertintina teigiamai.

Kiti R. Simaičio (2007 a; 2007 b) nurodyti netiesioginiai teisminės mediacijos projekto rezultatai – gausėjančios visuomenės žinios apie mediaciją, besiformuojanti konstruktyvaus ginčų sprendimo kultūra bei didėjantis visuomenės pasitikėjimas teismais – atsižvelgiant į netiesioginius teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatus, yra menki. Manytume, kad netiesioginiai projekto rezultatai, kaip socialinės sistemos pokyčiai, apskritai vertintini ir analizuotini atsižvelgiant į teisminės mediacijos projekto Lietuvoje problemas. Kitaip tariant, nepakankamas Lietuvos visuomenės mediacijos žinias bei didelį visuomenės nepasitikėjimą Lietuvos teismais įvardijame kaip kliūtis – problemas, trukdančias teisminės mediacijos projektui sėkmingai plėtotis. Šias problemas aptarsime kitame darbo poskyryje.

5. Teisminės mediacijos projekto Lietuvoje vykdymo problemos

Tenka pripažinti, kad per Bandomojo teisminės mediacijos projekto įgyvendinimo laikotarpį paaiškėjo ir jo trūkumai. Stebint Bandomajame teisminės mediacijos projekte dalyvaujančių teismų (pvz., Vilniaus m. 2 ir 3 apylinkės, Šalčininkų rajono apylinkės) nagrinėjamų civilinių bylų procesus galima susidaryti nuomonę, kad net tie teisėjai, dalyvaujantys minėtame projekte ir su AGS procedūromis susipažinę, šalims siūlo jomis pasinaudoti gana formaliai – tik tai informuodami apie tai, kad teisme toks projektas vyksta ir tarsi preziumuodami, jog ginčo šalys puikiai žino, ką reiškia „teisminė mediacija“, o jeigu nežino, tai tam ir yra atstovai, privalantys viską šalims paaiškinti. Pačių besibylinjančių abejojo požiūrio į diegiamą naują prielastis jų nenoras sužinoti daugiau apie siūlomą naują arba juo labiau – atlikti „bandomojo trušio“ vaidmenį iš esmės naujoje ir nepažįstamoje procedūroje, sprendžiant tokius svarbius jų gyvenimo klausimus, dėl kurių jie buvo priversti imtis kraštutinės prie-

monės – kreiptis į teismą. Taigi viena didžiausių teisminės mediacijos Lietuvoje problemų – visuomenės neinformavimas apie mediacijos reiškinį. Plati visuomenė nėra informuota apie Lietuvos Respublikos teismuose vykstantį teisminės mediacijos projektą. Be to, plačiajai visuomenei ne tik kad nėra žinoma, jog jau keleri metai Lietuvos Respublikos teismuose vyksta teisminės mediacijos projektas, bet netgi nėra žinoma pati mediacijos sąvoka ir jos prasmė.

Reikia pripažinti, kad nuo pat teisminės mediacijos projekto Lietuvoje pradžios visuomenei informuoti apie šį institutą dėmesio skiriama buvo labai nedaug. Galima būtų nurodyti dvi visuomenės informavimo kryptis: pirma, plačiosios visuomenės informavimą; antra, informacijos apie teisminės mediacijos projektą platinimą specialiais, teisininkams skirtais, informacijos kanalais. Pažymėtina, kad nuo teisminės mediacijos projekto Lietuvoje 2005 m. pradžios plačioji visuomenė buvo informuojama tik pavieniais pranešimais įvairiose interneto svetainėse, skirtose ne tik teisininkų auditorijai, bet ir visai plačiajai visuomenei (Simaitis, 2007 c; Šiaulių miesto savaitraštis, 2008), bei lankstinukais, platinamais teismuose, dalyvaujančiuose teisminės mediacijos Lietuvoje projekte. Tuo tarpu specialiais, labiau teisininkams prieinamais, informacijos kanalais išplatinta daug daugiau su vykstančiu teisminės mediacijos projektu susijusios informacijos. Pavyzdžiui, apie teisminės mediacijos projektą buvo paskelbta Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos, Nacionalinės teismų administracijos ir Infolex interneto svetainėse. Šią informaciją išplatino ir keletas interneto svetainės turinčių advokatų kontorų. Be to, teisininkams skirtuose periodiniuose leidiniuose apie teisminės mediacijos projektą buvo publikuota keletas jau minėtų straipsnių (Vilimavičiūtė, 2006; Simaitis, 2006, 2007a, 2007b).

Galima pasidžiaugti, kad teisininkų aplinkoje Lietuvoje diskutuojama alternatyvaus ginčų sprendimo bei teisminės mediacijos klausimais, rengiamos konferencijos, rašomi moksliniai darbai, publikuojami straipsniai. Kita vertus, akivaizdu, kad plačiosios visuomenės informavimo ir švietimo priemonės nėra pakankamos. Lankstinukų platinimas teismuose, į kuriuos užsuka tik nedidelė dalis šalies gyventojų, apskritai turėtų būti tik papildoma priemonė siekiant, kad visuomenė sužinotų, jog teisminės mediacijos projektas vyksta, kokia jo prasmė ir esmė. Būtina informuoti visuomenę ir apie teisminę mediaciją, kalbėti per tas visuomenės informavimo priemones, kurios turi visai visuomenei didžiausią poveikį, pavyzdžiui, televiziją, radiją. Akivaizdu, kad tam, jog visuomenės teisinis informavimas vyktų nuolat ir sklandžiai, reikalinga politinė valia bei pakankamas finansavimas. Ar teisminės mediacijos srities finansavimo klausimas artimiausiu metu bus išspręstas, pasakyti sunku, tačiau turint omenyje pasaulinę ekonomikos krizę, sunkią Lietuvos ekonominę padėtį, galima numanyti, kad gali tekti keletą metų palaukti, kol šioje srityje kas nors iš esmės pasikeis.

Kita galima priežastis, šiuo metu trukdanti ginčo šalims apsispręsti išbandyti teisminę mediaciją, yra ta, kad šalys suvokia šią procedūrą kaip galimybę nesažiningai ginčo šaliai vilkinti procesą ir piktinaudžiauti savo procesinėmis teisėmis, nes teisminės mediacijos taisyklėse nekalbama apie galimybę stabdyti bylos nagrinėjimui svarbių terminų skaičiavimą (pvz., darbuotojo priverstinės pravaikštos termino eigą bylose dėl neteisėto atleidimo iš darbo, palūkanų, delspinigių, uždelstų įvykdyti mokėjimų bylose dėl skolos priteisimo skaičiavimą ir kita). Teisminės mediacijos taisyklių (2007) 6 punktą leidžia tik atidėti bylos nagrinėjimą teisminei mediacijai atlikti, nustatant tikslų kito posėdžio laiką, tačiau neleidžia stabdyti bylos arba kokių nors terminų eigą. Teisminės mediacijos taisyklės (2007) nustato šalims ir mediatoriumi pareigą išlaikyti derybų dėl ginčo metu sužinotos informacijos konfidencialumą (VI skyrius). Tačiau tokios informacijos atskleidimo faktas ir ją atskleidus padaryta žala praktiškai yra sunkiai įrodomi dalykai, tokie veiksmai nebaudžiami, todėl ginčo šalys visiškai pagrįstai vengia didesnių problemų, galinčių atsirasti nusprendus dalyvauti Bandomajame teisminės mediacijos projekte. Kita vertus, reta ginčo šalis žino ir supranta šiuos teisminės mediacijos projekto trūkumus, tačiau intuityviai vengia rizikos išbandyti praktikoje ypač retai taikomą naujovę. Šie pavyzdžiai yra teisminės mediacijos projekto Lietuvoje teisinio reglamentavimo spragos, atgrasančios piliečius bei teisininkus nuo teisminės mediacijos taikymo ir gali būti pašalintos tik atitinkamomis teisės normomis.

Reikia pažymėti tai, kad Lietuvoje nei LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymas ir Teisminės mediacijos taisyklės (2007), nei CPK nenumato teisėjui teisės, matant potencialias šalių susitaikymo galimybes, privalomai nukreipti šalis spręsti ginčą teisminės mediacijos procedūromis. Todėl, manome, kad pagrindinė teisminės mediacijos projekto Lietuvoje problema yra ta, kad bylos teisminei mediacijai nėra nukreipiamos. Nors yra teigiama, kad taikiai išspręsti ginčą yra įmanoma tik pačių šalių iniciatyva ir noru, tačiau nukreipti šalis susitaikymo keliu ypač svarbu ir socialiai vertinga. Įprasto, CPK 231 straipsnio 1 dalyje numatyto, „ėmimosi priemonių šalims sutaikyti“ nepakanka, būtinas konkretus teisėjo elgesio modelis, pradedantis veikti tuomet, kai teisėjas, pasikliaudamas savo teisine sąmone ir gyvenimiškąja patirtimi, nusprendžia, kad ginčas gali būti išspręstas taikiai ir ginčo šalių privalomas nukreipimas ginčą spręsti teisminės mediacijos procedūromis atitinka viešąjį interesą. Taip teisėjui būtų suteikta reali teisinė priemonė veiksmingai skatinti ginčo šalis užbaigti ginčą taika.

Suprantama, kad privalomojo pobūdžio teisminės mediacijos procedūros negali būti taikomos absoliučiai visiems į teismą patenkantiems civiliniams ginčams. Kiekvienu konkrečiu atveju teismas tu-

ri spręsti, ar tik rekomenduoti šalims teisminės mediacijos procedūras, ar įpareigoti jas tokiomis procedūromis pasinaudoti. Tačiau šį sprendimą teismas turi priimti atsižvelgdamas į konkretaus ginčo specifiką, ginčo šalių iki kreipimosi į teismą išbandytas AGS procedūras ir jų nesėkmės priežastis, kitas kliūtis, trukdančias šalims pasiekti taikų ginčo sprendimą. Sprendžiant atskirų kategorijų ginčus (pvz., šeimos, darbo ginčus) dėl tik joms būdingų specifinių savybių (pvz., šeimos ir darbo ginčai – ypač emocingi, o tai ginčo šalims trukdo pažvelgti į ginčo esmę objektyviai, taip pat pradėti derybas dėl taikaus ginčo sprendimo), nukreipti ginčo šalis pasinaudoti teisminės mediacijos procedūromis yra ne tik galima, bet ir skatintina, siekiant išsaugoti tarp ginčo šalių susiklosčiusius artimus, pasitikėjimu grindžiamus santykius.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, reikėtų CPK įtvirtinti teisę teisėjui, nagrinėjančiam konkrečią bylą ir turinčiam galimybę įvertinti konkretaus ginčo specifiką, ginčo šalių iki kreipimosi į teismą išbandytas AGS procedūras, ginčo potencialą būti išspręstam taikiai, pasirinkti – rekomenduoti arba įpareigoti šalis pasinaudoti teisminės mediacijos procedūromis pasirengimo bylą nagrinėti stadijoje esant atskirų kategorijų ginčams (pvz., šeimos, darbo ginčiuose). Nesant aiškaus šio klausimo teisinio reglamentavimo, sunkiai įsivaizduojama, kaip į mūsų valstybės teisminę sistemą galėtų būti sklandžiai diegiama ir sėkmingai taikoma praktikoje teisinė naujovė – teisminė mediacija.

Bandomojo teisminės mediacijos projekto rezultatai kuklūs dar ir dėl to, kad teisėjai dalyvauja projekte tik „iš idėjos“, kuri patiems teisėjams, ir toliau nagrinėjantiems bylas bei sprendžiantiems ginčus tradiciškai, vis dar yra svetima. Reikia pripažinti, kad kalbant su teisėjais-teismo mediatoriais neretai teko išgirsti tokią mintį, jog teisminė mediacija netaikoma, nes ji nereikalinga – tam yra teisminis taikinimas, kuris, apklaustų teisėjų-teismo mediatorių nuomone, yra analogiškas teisminei mediacijai procesas, o skirtumas toks, kad taikyti teisminę mediaciją yra procesiškai komplikuočiau. Tokią nuomonę išgirsti iš teisėjo, neįrašyto į teismo mediatorių sąrašą, manytume, nebūtų keista, tačiau taip manantis teismo mediatorius iš esmės neskiria teismo sutaikymo ir teisminės mediacijos procesų. O jeigu šie procesai neskiriami pačių teisėjų-teismo mediatorių, neįmanoma pasiekti palankių teisminės mediacijos projekto rezultatų. Manytume, kad teigiamas teisėjų požiūris į teisminę mediaciją, jos kaip procedūros teigiamas vertinimas, yra būtina prielaida siekiant teigiamų paties teisminės mediacijos projekto rezultatų. Teisingą požiūrį į teisminę mediaciją suformuoti galima organizuojant intensyvesnius teisėjų mokymus, tarptautines konferencijas, kuriose keičiamasi patirtimi.

Be to, teisėjai nėra tinkamai finansiškai skatinami bei kitaip motyvuojami aktyviai dalyvauti Bandomajame teisminės mediacijos projekte – projekte dalyvavusių teisėjų atlyginimai ir darbo krūvis iš esmės liko tokie pat. Teisėjai yra „spaudžiami“ nevilkinti nagrinėjamų bylų, t. y. nagrinėti jas kuo greičiau. Tuo tarpu nesėkmingai bylų perdavus teisminei mediacijai, byla ne tik neužbaigiama taikos sutartimi, bet ir, manytina, nagrinėjama ilgiau negu, jeigu būtų neperduota teisminei mediacijai, nes dėl bylos perdavimo teisminei mediacijai jos nagrinėjimas teisme atidedamas. Bylų nagrinėjimo trukmę kontroliuojama drausminės teisėjų atsakomybės, teismų administravimo, teisėjų veiklos vertinimo institutų. Todėl teisėjų „baimė“ taikyti teisminę mediaciją turi neigiamos reikšmės ir paties Bandomojo teisminės mediacijos projekto rezultatams.

Išvados

Teisinis Bandomojo teisminės mediacijos projekto pagrindas tobulintinas. Siūlytume teisminės mediacijos teisinį reglamentavimą keisti ir kelti į aukštesnį – CPK lygį. Manytina, kad taip būtų užtikrinamas civilinio proceso nuostatų vientisumas ir sistemiskumas, be to, teisminės mediacijos reglamentavimas CPK taip pat rodytų aiškią teisminės mediacijos skatinimo ir rėmimo valstybės politiką.

Būtų tikslinga pakeisti LR Civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymą ir nustatyti, kad šis įstatymas taikomas tik privačios mediacijos atveju, tuo tarpu visos nuostatos, reglamentuojančios teisminę mediaciją bei civilinį procesą, kiek tai susiję su teisminės mediacijos procedūros taikymu, turėtų tapti CPK dalimi.

Tiesioginiai ir netiesioginiai teisminės mediacijos projekto Lietuvoje rezultatai rodo, jog teisminės mediacijos projektas vykdomas vangiai bei kad jo rezultatai vertinami nenuosekliai, viešai jų neskelbiant.

Bandomojo Teisminės mediacijos projekto Lietuvoje vangus veikimas yra nulemtas teisinių, institucinių, ekonominių ir psichologinių problemų. Pagrindinės šių problemų – plačios visuomenės neinformavimas apie teisminę mediaciją, teisėjų netinkamas požiūris į teisminį sutaikymą kaip pakeičiantį teisminę mediaciją, teisminės mediacijos reglamentavimo netinkamos teisinės galios teisės aktais problema, teisinio reglamentavimo spragos, organizacinės ir finansavimo problemos.

Literatūra

1. Alexander, N. Global Trends in Mediation – Riding the Third Wave. *Global Trends in Mediation*. Ed. Alexander N. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
2. Alexander, N. *Mediation in the Modern Millenium* [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <http://www.uq.edu.au/acpacs/documents/elibrary/mediation_in_the.pdf>.
3. Bandomasis teisminės mediacijos projektas ir Teisminės mediacijos taisyklės, patvirtinti 2005 m. gegužės 20 d. Teismų tarybos nutarimu Nr. 13P-348 [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2010-03-11]. <http://www.teismai.lt/dokumentai/tarybos_nutarimai/20050520-348.doc>.
4. De Roo A. Report on the Various Means of Alternative Dispute Resolution: Mediation, Conciliation, Arbitration. *Council of Europe*, Strasbourg, SEM/ADR (99)8E, 1999.
5. De Roo; Jagtenberg, R. ADR in the European Union: provisional assesment of comparative research in progress. *La Mediation*, 2005.
6. De Roo A.; Jagtenberg, R. The Dutch Landscape of Court-Encouraged Mediation. *Global Trends in Mediation*. Ed. Alexander N. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
7. De Roo A.; Jagtenberg, R. The „New“ Mediation: Flower of te East in a Harvard Bouquet. *Asia Pacific Law Review*. 2001, 9 (1).
8. De Roo A.; Jagtenberg, R. The Practice of Mediation in Countries Neighbouring the Netherlands. A comparative study conducted on behalf of the Dutch Ministry of Justice. [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <<http://www.civilmediation.org/files/pdf/THE%20PRACTICE%20OF%20MEDIATION%20IN%20COUNTRIES%20NEIGHBOURING%20THE%20NETHERLANDS%20final%2014%20407.pdf>>.
9. *Dictionary of Conflict Resolution*. Ed. Yarn D.H., San Francisco: Jossey-Bass Publishers, 1999.
10. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on Certain Aspects of Mediation in Civil and Commercial Matters [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010-03-10]. <<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32008L0052:EN:NOT>>.
11. Evaluation of the Ontario Mandatory Mediation Program (Rule 24.1): Full Report – the First 23 Months, 2001 [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-11]. <<http://www.attorneygeneral.jus.gov.on.ca/english/courts/manmed/fullreport.asp>>.
12. European Code of Conduct for Mediators [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2010-03-10]. <http://ec.europa.eu/civil-justice/adr/adr_ec_code_conduct_en.pdf>.
13. Green Paper on Alternative Dispute Resolution in Civil and Commercial law. Brussels, 19.04.2002 COM (2002) 196 final [interaktyvus]. 2002 [žiūrėta 2010-03-10]. <http://europa.eu.int/eur-lex/en/com/gpr/2002/com2002_0196en01.pdf>.
14. Kanados Ontarijo Civilinio proceso taisyklės [interaktyvus]. 1990 [žiūrėta 2010-03-11]. <http://www.e-laws.gov.on.ca/html/regs/english/elaws_regs_900194_e.htm>.
15. Lande, J. Commentary: Focusing on Program Design Issues in Future Research on Court-Connected Mediation. *Conflict Resolution Quarterly*. 2004, 22 (1–2): 90.
16. Lietuvos konfliktų prevencijos centras; Lietuvos konfliktų prevencijos asociacija [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <<http://www.lkpa.lt/index.html>>.
17. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės Žinios*. 2002, Nr. 36-1340.
18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. gegužės 9 d. nutarimas byloje Nr. 13/04-21/04-43/04. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 51-8194.
19. Lietuvos Respublikos teismų įstatymas. *Valstybės Žinios*. 1994, Nr. 46-851; 2002, Nr. 17-649.
20. Manding, B. Hyperlexis: our national disease. *Northwestern University Law Review*. 1977, 71 (6).
21. Moffitt, M. Schmediation and the Dimensions of Definition. *Harvard Negotiation Law Review*. 2005, 10.
22. Organizacija Baltic Partners for Change Management [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <<http://www.partnersbaltic.lt>>.
23. Otis, L. Judicial Mediation in Canada: When Judges Act as Mediators for the Benefit of Citizens and Lawyers [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <<http://www.judicialmediation.ca/Page.aspx?idPage=24>>.
24. Otis, L.; Reiter, E. H. Mediation by Judges: a New Phenomenon in the Transformation of Justice [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <<http://www.judicialmediation.ca/Download.aspx?id=144>>.
25. Otis, L. The Conciliation Service Program of the Court of Appeal of Quebec. *World Arbitration and Mediation Report*. 2000, 11 (3): 80.
26. Prujiner, A. Developpements Recents en Mediation au Canada et au Quebec. *Global Trends in Mediation*. Ed. Alexander N. The Hague: Kluwer Law International, 2003.
27. Sander, F. Dispute Resolution Within and Outside the Courts: an Overview of the U.S. Experience. *Attorneys General and New Methods of Dispute Resolution*. National Association of Attorneys General and ABA, 1990.
28. Sander, F. E. A. Varieties of Dispute Processing. 70 Federal Rules Decisions, 1976, p. 111–134.
29. Simaitis, R. Development of Mediation in Lithuania. *The Recent Tendencies of Development in Civil Procedure Law – Between East and West*. International Conference to Celebrate the 100th Anniversary of the Birth of Professor Jonas Žėruolis. Vilnius: Justitia, 2007.
30. Simaitis, R. *Teisminės mediacijos pristatymas*. Vilnius, 2007.
31. Simaitis, R. Mediacija yra socialiai vertingas reiškinys [interaktyvus]. 2007 [žiūrėta 2010-03-11]. <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2007-08-07-rimantas-simaitis-mediacija-yra-socialiai-vertingas-reiskinys/18360>>.
32. Simaitis, R. Racionalus sprendimas be pykčio – teisminės mediacijos rezultatas. *Juristas*. 2006, 5: 32–34.

33. Teisminė mediacija – dešimtyje šalies teismų. *Šiaulių miesto savaitraštis*, 2008 m. sausio 4 d. [interaktyvus]. 2008 [žiūrėta 2010-03-11]. <<http://www.siauliaiplus.lt/article/articlearchiveview/244/2008/01/04>>.
34. Teismų statistika [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-11]. <<http://www.teismai.lt/lt/teismai/teismai-statistika/>>.
35. Vėbraitė, V. *Šalių sutaikymas civiliniame procese*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai: teisė (01 S). Vilnius, 2009.
36. Vilimavičiūtė, I. Ar teisminė mediacija išlaikys bandomąjį egzaminą? *Teisės žinios*. 2006, 1 (14): 9–10.
37. VĮ „Registrų centras“. Juridinių asmenų registro duomenys [interaktyvus]. [žiūrėta 2010-03-04]. <www.registrucentras.lt>.
38. Welsh, N. A. Institutionalization and Professionalization. *A Handbook of Dispute Resolution*. Ed. Moffitt M. L., Bordone R. C. San Francisco: Jossey – Bass; A Wiley Imprint, 2005.
39. Welsh, N. A. Stepping Back Through the Looking Glass: Real Conversations with Real Disputants about Institutionalized Mediation and its Value. *Ohio State Journal on Dispute Resolution*. 2004, 19 (2).

COURT MEDIATION IN LITHUANIA: QUO VADIS?

Dr. Natalija Kaminskiėnė

Mykolas Romeris University

Summary

More than four years have passed since the beginning of the Pilot Court Mediation Project in Lithuania. It may prove useful to examine the results and problems of the project and evaluate its effectiveness. The present article assesses the results of the project, attempts to identify problems encountered and propose possible solutions.

The first part of the article analyses the preconditions for the project. The second part of the paper deals with the legal grounds. The third part of the article focuses on the identification of the model of court mediation applied in Lithuania, while the fourth and the fifth parts are devoted to the results and problematic issues in the project.

Keywords: mediation, pilot court mediation project, court mediation, court mediation model.